

Sygn. akt III AUa 819/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 września 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący - Sędzia: SA Magdalena Kostro-Wesołowska

Sędziowie: SA Ewa Stryczyńska (spr.)

SO del. Agnieszka Ambroziak

Protokolant: sekr.sądowy Karolina Majewska

po rozpoznaniu w dniu 27 września 2016 r. w Warszawie

sprawy K. W.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W.

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń

na skutek apelacji K. W.

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie XIV Wydział Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 2 lutego 2015 r. sygn. akt XIV U 6003/13

I. n zmienia zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W. z 11 października 2013r., znak: (...) w ten sposób, że stwierdza, że K. W. nie ma obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 kwietnia 2013r. do 30 września 2013r.;

II. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W. na rzecz K. W. kwotę 150 (sto pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu w instancji odwoławczej.

UZASADNIENIE

K. W. 15 listopada 2013r. odwołała się od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W. z 11 października 2013r., którą została zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z tytułu renty rodzinnej za okres od 1 kwietnia 2013r. do 30 września 2013r. w kwocie 10191,12 zł z odsetkami za okres od 23 kwietnia 2013r. do 11 października 2013r. tj. do dnia wydania decyzji, w kwocie 352,69 zł, wnosząc o jej uchylenie. Odwołująca się podniosła, że w okresie od 1 kwietnia 2013r. do 30 września 2013r. nie przerwała nauki. Od 1 września 2012r. uczęszczała do Szkoły Wokalnej im. J. W.. Podejmując naukę była przekonana o tym, że szkoła ta jest wpisana do rejestru szkół niepublicznych pod nr (...), o czym świadczy informacja zawarta w regulaminie szkoły zamieszczonym m. in. na stronie internetowej Ośrodka (...).

Ponadto odwołująca się podniosła, że zwrot świadczenia uniemożliwi jej bieżące funkcjonowanie i zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych, gdyż jest osobą samotną i utrzymuje się jedynie z renty rodzinnej po mamie. Podniosła również, że od 1 października 2013r. podjęła naukę w Wyższej Szkole (...) w trybie dziennym, co uniemożliwia jej podjęcie jakiegokolwiek pracy.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W. wniósł o oddalenie odwołania wskazując, że zaskarżona decyzja została wydana na podstawie art. 138 ust. 1 pkt. 1 oraz ust. 4 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z FUS oraz podniósł, że K. W. w październiku 2012r. została przyjęta w poczet słuchaczy Studia (...) prowadzonego przez Ośrodek (...) w W., mający status szkoły niepublicznej oraz słuchaczy (...) w W.. Od kwietnia 2013r. do września 2013r. kontynuowała naukę tylko w pierwszej z tych placówek, bowiem 3 marca 2013r. została skreślona z listy uczniów szkoły policealnej. W październiku 2013r. podjęła studia w (...) w W. oraz w Akademii (...) w W.. Organ rentowy podniósł, że z wyjaśnień kierownictwa Studia (...) oraz z jego statutu wynika, że jest ono ośrodkiem dokształcania i doskonalenia zawodowego, umożliwiającemu uzyskanie i uzupełnienie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych, placówką artystyczną umożliwiającą rozwijanie zainteresowań i uzdolnień artystycznych, o których mowa w art. 2 pkt. 3a i 3b ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. Jednakże (...) nie zostało wpisane do ewidencji szkół artystycznych prowadzonej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i nie podlega nadzorowi z jego strony. Nauka w nim, jakkolwiek kończy się uzyskaniem dyplomu piosenkarza, nie daje wykształcenia w zawodzie muzyka. Z tych względów zaskarżoną decyzją organ zobowiązał K. W. do zwrotu renty za okres od 1 kwietnia 2013 r. do 30 września 2013 r. tj. za miesiące, w których pozostawała ona wyłącznie słuchaczem Studia (...).

Wyrokiem z 2 lutego 2015r. Sąd Okręgowy w Warszawie XIV Wydział Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie.

Podstawą rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego były następujące ustalenia faktyczne:

K. W. urodzona (...), od 1 kwietnia 2008r. uprawniona jest do renty rodzinnej po zmarłej matce A. W..

Odwołująca się w 2011r. ukończyła (...) Liceum Ogólnokształcące im. M. K. w W.. W roku szkolnym 2011/2012 była słuchaczem Policealnego Studia (...) w K., które jest zarejestrowane w Kuratorium Oświaty i Wychowania w K. (...), podlega nadzorowi Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w W..

K. W. w październiku 2012r. została słuchaczem (...) w W., zarejestrowanej pod numerem ewidencyjnym (...), a 3 marca 2013r. została skreślona z listy słuchaczy tej szkoły. W październiku 2012r. odwołująca się została również wpisana na listę słuchaczy Studia (...), prowadzonego przez Ośrodek (...) w W..

K. W. od 1 października 2013r. rozpoczęła dodatkowo studia w (...)w W. na kierunku filologia oraz w Akademii (...) w W. na kierunku pedagogika specjalna.

Niepubliczna Szkoła (...) im. J. W. została wpisana do ewidencji niepublicznych szkół artystycznych prowadzonej przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 10 września 1998r. i posiadała swój regulamin, jednakże 31 sierpnia 2008r. została wykreślona z tej ewidencji.

Po 31 sierpnia 2008 r., czyli po wykreśleniu z ewidencji, nauka prowadzona jest w (...) im. (...) działającym przy Ośrodku (...). (...) stanowi jedną z sekcji działających w Ośrodku. Ośrodek (...) posiada swój statut, a wszystkie zajęcia w (...) odbywają się zgodnie z zasadami zawartymi w Regulaminie Zajęć. Nauka trwa 3 lata i jest odpłatna. Kończy się uzyskaniem dyplomu piosenkarza jazzowego lub estradowego.

Odwołująca się zapisała się do Studia (...), gdyż będąc osobą uzdolnioną muzycznie chciała rozwijać swoje zainteresowania. Podejmując naukę zasięgała informacji, czy (...) jest wpisane do rejestru szkół niepublicznych. W Internecie znalazła regulamin szkoły, z którego wynikało, że (...) ma status szkoły. Odwołująca się regularnie uczęszczała na zajęcia w (...) i zaliczała terminowo wszystkie egzaminy. Odwołująca się chce w przyszłości połączyć swoje zdolności wokalne z pedagogiką specjalną i leczyć dzieci niepełnosprawne przez śpiew.

W spornym okresie od 1 kwietnia 2013r. do 30 września 2013r., tj. w okresie kiedy była wyłącznie słuchaczem Studia (...), K. W. pobrała rentę rodzinną w kwocie 10191,12 zł. Od tej kwoty ustalono odsetki w wysokości 352,69 zł.

Sąd Okręgowy ustalił powyższy stan faktyczny na podstawie zebranych w sprawie dowodów, akt rentowych, zeznań odwołującej się, które uznał za wiarygodne. Uwzględniając powyższe ustalenia Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie K. W. jest bezzasadne.

Sąd pierwszej instancji stwierdził, że sporne w niniejszej sprawie było jedynie ustalenie czy K. W. w okresie od 1 kwietnia 2013r. do 30 września 2013r. pobierała naukę w szkole, a tym samym czy była uprawniona do otrzymywania renty rodzinnej na podstawie art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2013r. poz. 1440 ze zm.), zgodnie z którym dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia.

Sąd Okręgowy rozważał, czy (...) im. (...), którego słuchaczem była odwołująca się w spornym okresie czasu, było szkołą w rozumieniu art. 68 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Sąd stwierdził, że przez pojęcie „nauka w szkole” na potrzeby stwierdzenia podstawy do pobierania renty rodzinnej rozumie się kształcenie w formach szkolnych i pozaszkolnych, w szkołach lub placówkach zarejestrowanych w ewidencji kuratora oświaty, w systemie zaocznym, wieczorowym lub korespondencyjnym.

Za szkoły, w których nauka uprawnia do pobierania przez dziecko powyżej 16 roku życia renty rodzinnej, uważa się: szkoły podstawowe i ponadpodstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne (publiczne i niepubliczne), szkoły wyższe (państwowe i niepaństwowe) oraz szkoły prowadzone przez Kościół katolicki.

Prawo do renty rodzinnej przysługuje również osobom, które podjęły naukę na pierwszym roku studiów w charakterze wolnego słuchacza, o ile spełniają pozostałe warunki określone w ustawie emerytalnej. Renta rodzinna przysługuje wtedy na okres nie dłuższy niż jeden rok akademicki (w zależności od informacji zawartej w stosownym zaświadczeniu z uczelni), przy czym uprawniony jest zobowiązany przedłożyć zaświadczenie potwierdzające fakt wpisania na listę studentów.

Do renty rodzinnej uprawnia również nauka w pozaszkolnych formach kształcenia, doksztalcenia bądź doskonalenia zawodowego, w tym studia podyplomowe, studia doktoranckie, kursy języków obcych prowadzone pod nazwą szkół lub ośrodków, seminaria. Nauka w formach pozaszkolnych uprawnia do renty rodzinnej, o ile placówka jest wpisana do stosownego rejestru, ewidencji placówek oświatowo - wychowawczych, a nauka trwa co najmniej trzy miesiące. Prawo do renty rodzinnej dla osób odbywających naukę w formach pozaszkolnych przysługuje osobie uprawnionej, która nie ukończyła 25 lat.

Renta rodzinna przysługuje też dzieciom kształcącym się za granicą w szkołach podstawowych, ponadpodstawowych oraz szkołach wyższych, a także młodocianym pracownikom zatrudnionym przez pracodawców na podstawie umowy o pracę w celu nauki zawodu, realizującym obowiązek doksztalcenia w formach szkolnych i pozaszkolnych.

Renta rodzinna przysługuje uczącemu się dziecku przez cały rok szkolny. Dziecko, które studiuje, ma prawo do renty rodzinnej przez cały rok akademicki. Jeżeli nauka w roku szkolnym lub akademickim trwa dwa semestry, to renta rodzinna przysługuje przez okres ferii zimowych i okres ferii letnich. Uprawnione do renty rodzinnej dziecko utraci do niej prawo w przypadku zakończenia nauki przed końcem roku szkolnego czy akademickiego, a więc w sytuacji np. skreślenia z listy studentów (por. stanowisko Centrali ZUS dot. rent rodzinnych A.Kobierska, Informator ZUS, Warszawa 2001, s. 9-10; J. Kuźniar (red.), Ubezpieczenia Społeczne, Warszawa 2012, s. 720-726; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 13.02.2014r., III AUa 678/13; wyrok SN z 13.05.2014 r., I UK 414/13).

Sąd Okręgowy wskazał, że sformułowanie "nauka w szkole" wymaga odniesienia do ustawy z 7 września 1991r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004r., nr 256, poz. 2572 ze zm.), która zapewnia realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się (art. 1 ust. 1) w określonych formach organizacyjno-prawnych (art. 2). Zgodnie z art. 82 ust. 1a tej ustawy osoby prawne i fizyczne mogą zakładać niepubliczne szkoły artystyczne po uzyskaniu wpisu do ewidencji prowadzonej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa

narodowego. Natomiast art. 83 ust. 2 stanowi, że wykreślenie z ewidencji następuje w drodze decyzji, w terminie określonym w decyzji i jest równoznaczne z likwidacją szkoły lub placówki. Ponadto art. 84 ust. 1 przewiduje, że szkoła lub placówka działa na podstawie statutu nadanego przez osobę prowadzącą.

Sąd Okręgowy stwierdził, że (...) im. (...) działające przy Ośrodku (...) w W. nie może zostać uznane za szkołę, w której nauka uprawnia do renty rodzinnej. (...) to, będące niewątpliwie placówką artystyczną, nie jest wpisane do ewidencji prowadzonej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, a więc nie posiada statusu szkoły. Co prawda do 31 sierpnia 2008r. placówka ta była zarejestrowana jako niepubliczna szkoła artystyczna, ale z chwilą wykreślenia z rejestru utraciła przymiot szkoły. Sąd stwierdził, że ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego bezspornie wynika, że wymienione (...) jest tylko jedną z sekcji Ośrodka (...) i nie posiada statusu szkoły.

Zdaniem Sądu Okręgowego skoro odwołująca się w spornym okresie uczęszczała wyłącznie na zajęcia w (...) to nie można uznać, że w tym okresie spełniała ustawowy warunek „kontynuowania nauki w szkole”. Sąd wskazał, że nie można zaprzeczyć, że odwołująca się podjęła naukę akurat w tej placówce w dobrej wierze, z zamiarem kontynuowania nauki, a ponadto przykładała się do nauki. Nie ulega również wątpliwości, że była niejako w błędzie co do statusu placówki, ale nie ma to wpływu na rozstrzygnięcie w niniejszej sprawie. Placówka została wykreślona z rejestru już w 2008r., a odwołująca się rozpoczęła naukę dopiero w 2012r. Biorąc pod uwagę fakt publicznego dostępu do przedmiotowego rejestru Sąd stwierdził, że odwołująca się mogła się dowiedzieć, że (...) w 2008r. utraciło przymiot szkoły.

Sąd Okręgowy podkreślił, że zgodnie z art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 tego art. uważa się świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

W ocenie Sądu pierwszej instancji organ rentowy słusznie zobowiązał K. W. do zwrotu pobranych świadczeń w okresie od 1 kwietnia 2013r. do 30 września 2013r., gdyż świadczenia te zostały pobrane nienależnie.

Sąd Okręgowy wskazał, że wniosek odwołującej się o ewentualne zwolnienie z obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń powinien być skierowany do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i przez niego rozpoznany w trybie art. 138 ust. 6 ustawy o emeryturach i rentach z FUS po zakończeniu postępowania sądowego w niniejszej sprawie.

Wobec powyższego na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c., Sąd Okręgowy orzekł o oddaleniu odwołania.

Apelację od powyższego wyroku wniosła K. W. zaskarżając go w całości.

Apelująca podniosła zarzuty:

1. naruszenia prawa materialnego - art. 138 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przez błędną wykładnię, a w konsekwencji uznanie, że pozostawanie odwołującej się w błędzie co do statusu placówki (...) im. (...) pozostaje bez wpływu na rozstrzygnięcie przedmiotowej sprawy, podczas gdy jest oczywistym, że żądanie zwrotu nienależnej renty rodzinnej uzasadnione byłoby tylko wówczas, gdyby odwołująca się miała świadomość, że wypłacone świadczenie jej się nie należy;
2. naruszenia prawa procesowego mającego istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia - art. 233 § 1 k.p.c. przez naruszenie zasady swobodnej oceny dowodów i ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego w sposób sprzeczny w zasadami doświadczenia życiowego, a w konsekwencji przyjęcie, że fakt, że rejestr szkół niepublicznych jest publicznie dostępny jest równoznaczny z tym, że odwołująca się wiedziała o wykreśleniu Studia (...) z rejestru;

3. naruszenia prawa procesowego mającego istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia - art. 233 § 1 k.p.c. poprzez naruszenie zasady swobodnej oceny dowodów i wyprowadzenie z zebranego materiału dowodowego wniosków nielogicznych i wewnętrznie sprzecznych, a w konsekwencji przyjęcie, że odwołująca się mogła w tym samym czasie pozostawać w błędzie co do statusu placówki i jednocześnie wiedzieć, że placówka nie jest szkołą w rozumieniu przepisu art. 68 ustawy o emeryturach i rentach z FUS;

4. naruszenia prawa procesowego mającego istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia - art. 328 § 2 k.p.c. poprzez niewyjaśnienie podstawy prawnej wyroku i ograniczenie się do zacytowania przepisów prawa, podczas gdy Sąd pierwszej instancji powinien w uzasadnieniu wyroku podać nie tylko przepisy, na których opiera się wydając wyrok, ale także ustalić w drodze wykładni ich znaczenie i zastosowanie w związku z poczynionymi ustaleniami faktycznymi.

Apelująca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie odwołania w całości oraz zasądzenie od organu rentowego na rzecz odwołującej się kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu apelująca podkreśliła, że przed podjęciem nauki sprawdzała, czy (...) jest szkołą w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Na stronie internetowej placówki znalazła jej regulamin, z którego jednoznacznie wynikało, że placówka ta wpisana jest do rejestru szkół niepublicznych. W regulaminie podany był nawet numer wpisu. Odwołująca się uzyskała ustne potwierdzenie tych informacji od pracownika Studia (...) podczas zapisywania się do tej placówki. W związku z uzyskaniem takich zapewnień nie weryfikowała statusu placówki w rejestrze zakładając, że dostępne publicznie informacje opublikowane przez placówkę potwierdzone następnie przez pracownika tej placówki, są zgodne z prawdą. W ocenie apelującej dołożyła ona należytej staranności w ustaleniu, czy placówka jest szkołą w rozumieniu wyżej powołanych przepisów i podjęła naukę w niej będąc przekonaną, że renta rodzinna będzie jej w dalszym ciągu wypłacana.

Zdaniem apelującej nie można przyjąć, jak uczynił to Sąd Okręgowy, że „biorąc pod uwagę fakt publicznego dostępu do przedmiotowego rejestru nie sposób jest stwierdzić, że odwołująca się nie mogła się dowiedzieć, że (...) w 2008 r. utraciło przymiot szkoły”. Wyprowadzenie takiego wniosku z zebranego w sprawie materiału dowodowego i ustalonego stanu faktycznego jest w ocenie apelującej całkowicie nieuprawnione. To ustalenie Sądu pozostaje w sprzeczności z innym twierdzeniem tego samego Sądu, zgodnie z którym odwołująca się działała pod wpływem błędu co do statusu placówki. W ocenie apelującej nie mogła ona w tym samym czasie pozostawać w błędzie co do statusu placówki i jednocześnie wiedzieć, że placówka nie jest szkołą w rozumieniu przepisu art. 68 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Apelująca podniosła, że świadczenie uważa się za nienależnie pobrane w sytuacji, gdy jest ono pobrane „przez osobę, której przypisać można określone cechy dotyczące stanu jej świadomości co do zasadności pobierania świadczenia, w tym w szczególności działanie w złej wierze, z premedytacją. Przyjęte jest, że takie cechy działania są istotne przy ocenie obowiązku zwrotu przez ubezpieczonego wypłaconych mu nienależnie świadczeń” (vide wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 5 lutego 2014r., sygn.akt III AUa 1061/13). Żądanie zwrotu nienależnego świadczenia z ubezpieczenia społecznego uzasadnione jest tylko wobec osoby, która otrzymała świadczenie bez podstawy prawnej i tylko wówczas, gdy miała świadomość, że wypłacone świadczenie jej się nie należy (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z 5 czerwca 2013r.; sygn. akt III AUa 227/13).

Apelująca wskazała, że była przekonana o tym, że zapisuje się do szkoły, w której będzie kontynuować naukę w rozumieniu wyżej wskazanych przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a w przekonaniach tych utwierdziła ją sama placówka. Nie było żadnych uzasadnionych wątpliwości co do statusu placówki, które spowodowałyby potrzebę dalszego potwierdzania, czy jest to szkoła, czy też nie. Odwołująca się pozostawała w dobrej wierze i nie miała świadomości, że renta rodzinna wypłacona jej przez organ rentowy w okresie od 1 kwietnia 2013r. do 30 września 2013r. jest świadczeniem nienależnym - pobierała naukę w szkole wpisanej do stosownego rejestru, zatem miała prawo do otrzymania renty rodzinnej. W konsekwencji skarżąca stwierdziła, że zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą nie jest możliwe żądanie od niej zwrotu świadczenia za sporny okres. Ponadto apelująca podkreśliła, że zgodnie z art. 328 §

2 k.p.c. Sąd pierwszej instancji jest zobowiązany m.in. wyjaśnić podstawę prawną wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. W analizowanej sprawie Sąd dokonał pogłębionej analizy kwestii uznania Studia (...) za szkołę w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, natomiast ograniczył się do zacytowania przepisów prawa, to jest art. 138 tej ustawy. W niniejszej sprawie kwestią wymagającą również dogłębnej analizy było także to, czy brak świadomości odwołującej się odnośnie nienależności wypłaconego jej świadczenia ma wpływ na możliwość żądania przez organ rentowy zwrotu tego świadczenia. Sąd nie dokonał wykładni art. 138 wymienionej ustawy i ograniczył się jedynie do przytoczenia jego treści, wobec czego nie było możliwe ustalenie toku myślenia Sądu, stanowiącego podstawę wyroku.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje :

Apelacja K. W. okazała się zasadna, skutkując zmianą zaskarżonego wyroku na podstawie art. 386 § 1 k.p.c.

Poczynione przez Sąd Okręgowy ustalenia faktyczne nie są dość wyczerpujące i wymagają uzupełnienia, choć stan faktyczny przedstawiony w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku znajduje oparcie w niespornych co do istoty ustaleniach faktycznych. Materiał dowodowy zebrany w sprawie nie został w pełni przez Sąd Okręgowy uwzględniony i nie dość wnikliwie przeanalizowany, stąd też zachodzi konieczność przedstawienia ustaleń faktycznych w szerszym, niż uczynił to Sąd Okręgowy, zakresie istotnym dla przedmiotu sporu.

Sąd Apelacyjny nie mając wprowadzić zastrzeżeń do postępowania dowodowego w zakresie przydatności zebranych w sprawie dowodów, nie podziela jednocześnie wniosków sformułowanych przez Sąd Okręgowy, wyprowadzonych z tego materiału po nazbyt powierzchownej i nie dość wnikliwej analizie dostępnych dowodów, co stało u podstaw błędnie sformułowanych wniosków.

Wobec wadliwie sformułowanych wniosków dotyczących okoliczności faktycznych i wadliwie dokonanej subsumpcji nie sposób zgodzić się także z zastosowaną przez Sąd Okręgowy wykładnią przepisów stanowiących materialnoprawną podstawę zaskarżonego wyroku.

Zgodnie z art. 68 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2016r. poz. 887, zwanej dalej ustawą emerytalną), dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej:

- 1) do ukończenia 16 lat;
- 2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo
- 3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.

Prawo do renty rodzinnej przysługuje zatem tym dzieciom zmarłego żywiciela, które ze względu na wiek lub pobieranie nauki nie mają możliwości wykonywania pracy zarobkowej lub innej działalności stanowiącej tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym. W konsekwencji, także prawo do renty rodzinnej bez względu na wiek przysługuje takiemu dziecku całkowicie niezdolnemu do pracy, jak również niezdolnemu do samodzielnej egzystencji, które nie miało możliwości uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, a więc takiemu, które stało się niezdolne do pracy w czasie, gdy nie mogło podlegać ubezpieczeniu społecznemu z powodu wieku lub uczęszczania do szkoły.

Intencją ustawodawcy było powiązanie wymienionej w art. 68 ust. 1 ustawy emerytalnej, granicy wieku zachowania uprawnień do renty rodzinnej (16 lat) z najniższym wiekiem, od jakiego w świetle art. 190 § 2 k.p. wolno młodzieży podejmować zatrudnienie w charakterze pracownika młodocianego. Celem tego unormowania jest więc zapewnienie środków finansowych młodej osobie do dnia, gdy może ona już samodzielnie zapewnić środki na swoje utrzymanie, jeżeli nie zamierza uzyskać wyższych kwalifikacji zawodowych w drodze nauki w szkole. W sytuacji kontynuowania nauki po ukończeniu 16 roku życia (co jest powszechne), osobie takiej przysługuje prawo do dalszej wypłaty renty rodzinnej aż do ukończenia nauki, nie dłużej niż do osiągnięcia 25 lat życia. Przez naukę w szkole rozumie się przy

tym naukę w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych (publicznych i niepublicznych), szkołach wyższych (państwowych i niepaństwowych), szkołach prowadzonych przez Kościół katolicki, a także pozaszkolnych formach kształcenia, doksztalcenia bądź doskonalenia zawodowego (np. w ramach różnego rodzaju kursów lub praktyk zawodowych). Chodzi przy tym o wszelkie formy kształcenia w systemie stacjonarnym, zaocznym, wieczorowym i korespondencyjnym.

Renta rodzinna przysługuje również słuchaczom studiów doktoranckich i studiów podyplomowych (por. wyroki Sądu Najwyższego z 6 września 2000r., II UKN 699/99, OSNAPiUS 2002 Nr 5, poz. 127 z aprobowaną glosą M. Skąpskiego; z 13 stycznia 2006r., I UK 155/05, OSNP 2006 nr 23-24, poz. 368; z 17 października 2006r., II UK 73/06, OSNP 2007 nr 21-22, poz. 325 i z 22 stycznia 2008r., I UK 207/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 74).

Okres pobierania nauki pojmowany jest szeroko, gdyż obejmuje nie tylko okres efektywnego uczestniczenia w zajęciach objętych programem nauczania, ale także okres wakacji, urlopu zdrowotnego dla ucznia szkoły średniej czy urlopu dziekańskiego dla studenta wyższej uczelni (uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 3 października 2000r., II UKN 739/99, OSNAPiUS 2002 Nr 9, poz. 215), jak również przerw w edukacji wynikających ze skreślenia z listy uczniów i ponownego przyjęcia w ich poczet (wyroki Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z 26 kwietnia 1968r., III TR 1772/67, OSPiKA 1969 Nr 12, poz. 250 i z 29 listopada 1967r., IV TR 95/76, niepublikowany oraz uchwała Sądu Najwyższego z 28 stycznia 1986r., II UZP 47/85, OSNCP 1986, poz. 204, nawiązująca do wyroków Sądu Najwyższego z 29 stycznia 1981r., II URN 7/81, niepublikowanego i z 27 kwietnia 1982r., II URN 74/82, OSNCP 1982 nr 11-12, poz. 176, a także wyroki SN z 6 maja 1986r., II URN 45/86, PiZS 1986 nr 10-11, s. 83, z dnia 16 kwietnia 1999 r., II UKN 571/98 i z 3 października 2000r., II UKN 739/99, OSNAPiUS 2002 Nr 9, poz. 215).

Bez znaczenia pozostaje przyczyna wydłużenia czasu nauki czy studiowania, ale za niewystarczające należy uznać samo zapisanie się do szkoły lub na studia, jeżeli dziecko nie uczestniczy w żadnych zajęciach, nie pisze prac kontrolnych, nie uzyskuje zaliczeń i nie przystępuje do egzaminów, co ostatecznie powoduje skreślenie z listy uczniów czy studentów (por. wyroki Sądu Najwyższego z 5 lipca 2012r., I UK 65/12, LEX nr 1231467 i z 3 sierpnia 2012r., I UK 96/12, LEX nr 1226829).

Żądanie zwrotu nienależnego świadczenia z ubezpieczenia społecznego uzasadnione jest tylko wobec osoby, która otrzymała świadczenie bez podstawy prawnej, i tylko wówczas, gdy miała świadomość, że wypłacone świadczenie jej się nie należy (por. wyrok Sądu Najwyższego z 17 maja 2001r., II UKN 338/00, OSNP 2003 Nr 3, poz. 71). W treści obowiązujących przepisów wyraźnie został wyeksponowany czynnik świadomości pobrania świadczenia nienależnego, przy czym o istnieniu tej świadomości przesądza dokonanie pouczenia o okolicznościach ustania prawa do świadczeń albo wstrzymania ich wypłaty. Stosownie do art. 138 ust. 1 w/w ustawy osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu.

Zgodnie z ust. 2 art.138 ustawy emerytalnej, za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Wynika stąd, że świadomość nienależności świadczenia ma wpływać z pouczenia uprawnionego przez organ rentowy o okolicznościach powodujących wypłatę świadczeń nienależnych, a pouczenie stanowi warunek sine qua non obowiązku ich zwrotu (wyrok Sądu Najwyższego z 6 marca 2012r.; I UK 331/11 LEX nr 1165287; M.Pr. 2012/7/381-382).

W ocenie Sądu Apelacyjnego zebrane w sprawie dowody wykazały, że pomimo uznania, że renta rodzinna wypłacana ubezpieczonej w okresie od 1 kwietnia 2013r. do 30 września 2013r. tj. w okresie pobierania nauki wyłącznie w

(...) im. (...) w W., stanowiła świadczenie nienależne w rozumieniu art.138 ust.1 ustawy emerytalnej, to jednak wnioskodawczyni z przyczyn obiektywnych, od niej niezależnych, nie była tego świadoma, co oznacza, że nie jest zobowiązana do jego zwrotu.

Podkreślenia wymaga, że w aktach niniejszej sprawy znajduje się kopia aktu notarialnego z którego jednoznacznie wynika, że jeszcze w dniu 22 października 2013r. na stronie internetowej (...) placówki Ośrodka (...) z siedzibą w W., do którego należy (...) im. (...) w W. znajdował się regulamin szkoły, w którym w art. 1 określono nazwę szkoły jako (...), a w rozdziale 2 art. 5 jako podmiot prowadzący (...) wskazano Ośrodek (...) z siedzibą w W. wpisany do rejestru szkół niepublicznych nr (...). Sąd Okręgowy nie wziął pod uwagę tego dowodu, nie ocenił jego wagi i znaczenia dla przedmiotu sporu i rozważenia stanu świadomości odwołującej się.

Z tego dokumentu wynika bezspornie, że zarówno w momencie zapisywania się do w/w szkoły jak i kontynuowania nauki w spornym okresie K. W., opierając się na uzyskanych w tej placówce informacjach, miała podstawy do pozostawania w uzasadnionej świadomości, że placówka ta znajduje się w ewidencji niepublicznych szkół artystycznych, prowadzonej przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Odwołująca się miała ponadto dalej idące podstawy do pozostawania w świadomości, że status szkoły, w której podjęła naukę, spełnia przesłanki wymagane ustawą emerytalną, gdyż organ rentowy, któremu 4 października 2012r. zostało przedstawione zaświadczenie o uczęszczaniu przez K. W. do Studia (...), decyzją z 12 października 2012r. podjął wypłatę renty rodzinnej nie kwestionując treści tego zaświadczenia, w tym charakteru podmiotu, w którym świadczeniobiorczyni podjęła naukę.

Podkreślenia wymaga, że w aktach rentowych (tom I) znajduje się wniosek K. W. z 4 października 2012r. o „przedłużenie uprawnień do renty rodzinnej”, do którego wnioskodawczyni załączyła zaświadczenie Ośrodka (...), że jest uczennicą Studia (...) w klasie śpiewu u P. I. P. w semestrze I w trybie dziennym, które to (...) działa przy w/w Ośrodku (...). Do wniosku załączono także drugie zaświadczenie z 5 października 2012r., wystawione przez (...) spółkę z o.o. w W., z którego wynika, że w roku szkolnym 2012/2013 wnioskodawczyni była także słuchaczem (...) prowadzonej przez wymienioną spółkę na kierunku „(...)”, przy czym naukę, która miała trwać 4 semestry, rozpoczęła w październiku 2012r. Na skutek złożonego wniosku, do którego załączone zostały opisane zaświadczenia organ rentowy wydał decyzję z 12 października 2012r. „o podjęciu wypłaty renty rodzinnej” przeliczonej od 1 października 2012r. na okres do 31 sierpnia 2013r.

Z treści tej decyzji nie wynika, które z przedłożonych przez wnioskodawczynię zaświadczeń stanowiło podstawę jej wydania. W aktach rentowych brak również jakichkolwiek dokumentów, adnotacji, które mogłyby stanowić podstawę uznania, że organ rentowy wydając decyzję z 12 października 2012r. nie uznał Studia (...) za placówkę spełniającą wymagania z art. 68 ust.1 pkt 2 ustawy emerytalnej, a decyzję pozytywną dla wnioskodawczyni wydał wyłącznie na podstawie zaświadczenia pochodzącego od (...). Z akt rentowych nie wynika, aby organ rentowy miał jakiegokolwiek wątpliwości w tym zakresie. Dopiero 15 lipca 2013r. Wydział Świadczeń Rentowych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W. wystosował pismo do (...) spółki z o.o. w W. z zapytaniem czy K. W. w roku szkolnym 2012/2013 była słuchaczką Szkoły prowadzonej przez spółkę, przy czym jeśli została skreślona z listy pismo zawierało prośbę o wskazanie daty skreślenia. W piśmie zawarto stwierdzenie, że powyższa informacja jest niezbędna dla ustalenia zasadności wypłaty renty rodzinnej. W odpowiedzi na to zapytanie (...) prowadzona przez w/w spółkę, wystosowała zaświadczenie z 18 lipca 2013r., z którego wynika, że K. W. była słuchaczem Szkoły do 3 marca 2013r. i z tą datą została skreślona z listy słuchaczy i nie kontynuuje nauki. Powyższe było związane ze złożeniem przez K. W. w dniu 8 lipca 2013r. kolejnego wniosku o dalszą wypłatę renty rodzinnej. Do wniosku załączono zaświadczenie (...) w W. z 8 lipca 2013r., że od 1 października 2013r. wnioskodawczyni będzie studentką I roku pierwszego semestru w roku akademickim 2013/2014 w trybie stacjonarnym na kierunku (...) W dniu 15 lipca 2013r. organ rentowy wydał kolejną decyzję „o podjęciu wypłaty renty rodzinnej” dla K. W. po rozpatrzeniu wniosku z 8 lipca 2013r., wskazując, że renta przysługuje do 31 października 2013r. Z treści tej decyzji także nie wynika jakie ustalenia faktyczne organu, stanowiły podstawę jej wydania. Następnie pismem z 26 lipca 2013r. organ rentowy zwrócił się do wnioskodawczyni o dostarczenie zaświadczenia szkolnego o kontynuacji nauki od 1 kwietnia 2013r., jednocześnie informując, że nie

nadesłanie wymaganego dokumentu w terminie 14 dni od daty otrzymania pisma spowoduje wystawienie decyzji o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń „za w/w okres”. W aktach rentowych brak potwierdzenia doręczenia tego pisma odwołującej się. W dniu 30 sierpnia 2013r. K. W. złożyła kolejny wniosek o przedłużenie prawa do renty, załączając zaświadczenie wystawione przez Ośrodek (...) w W., że jest uczennicą Studia (...) w klasie śpiewu u P. I. P. w semestrze III w roku szkolnym 2013/2014 w trybie dziennym. W treści zaświadczenia zawarto adnotację „ (...) im. (...) (dawniej (...)) jest sekcją działającą przy Ośrodku (...) od 15 lat”. Pismem z 25 września 2013r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych zwrócił się do Ośrodka (...) z prośbą o udzielenie informacji czy (...) im. (...) jest wpisane do rejestru szkół Ministerstwa Edukacji Narodowej. Do pisma tego załączono odręcznie sporządzoną przez pracownika organu rentowego notatkę, że w rozmowie telefonicznej ustalono, że (...) im. (...) nie ma statusu szkoły. Notatka ta nie została opatrzona datą. Pismem z 4 października 2013r. Ośrodek (...) poinformował ZUS III Oddział, że (...) im. (...) nie jest wpisane do rejestru szkół Ministerstwa Edukacji Narodowej. Decyzją z 8 października 2013r. organ rentowy przyznał wnioskodawczyni rentę od 1 października 2013r. do 30 września 2014r., po rozpoznaniu wniosku złożonego przez nią 2 października 2013r. o dalsze przyznanie prawa do renty. W dniu 11 października 2013r. organ rentowy wydał decyzję o zwrocie nienależnie pobranych przez K. W. świadczeń z ubezpieczenia społecznego za okres od 1 kwietnia 2013r. do 30 września 2013r., która jest przedmiotem niniejszego postępowania.

Opisane wyżej dokumenty, znajdujące się w załączonych do akt sprawy, aktach rentowych stanowią potwierdzenie, że w okresie bezpośrednio poprzedzającym wydanie decyzji z 11 października 2013r. będącej przedmiotem niniejszego postępowania, nie tylko wnioskodawczyni, ale także pozwany organ rentowy nie miał wątpliwości co do statusu Ośrodka (...) i działającego w jego strukturze Studia (...). Okoliczność ta stanowi podstawę do przyjęcia, że przekonanie odwołującej się, że powyższy podmiot jest placówką spełniającą wymagania z art. 68 ust.1 pkt 2 ustawy emerytalnej, było uzasadnione i nie może stanowić podstawy do obciążenia wnioskodawczyni odpowiedzialnością za pobranie nienależnego świadczenia, skoro brak było po jej stronie świadomości, że pobierana przez nią renta rodzinna była świadczeniem nienależnym.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, przytoczone wyżej dowody świadczą ewidentnie o tym, że wnioskodawczyni w momencie, kiedy rozpoczynała i kontynuowała naukę w Szkole (...) im. (...) w W., mimo że została pouczona o przesłankach utraty prawa do świadczenia, dotyczących w szczególności ustania któregokolwiek z warunków wymaganych do uzyskania prawa do renty rodzinnej, nie miała świadomości tego, że kontynuując naukę tylko w (...) w okresie od 1 marca 2013 do 30 września 2013 r. nie spełnia jednego z warunków do pobierania świadczenia.

W ocenie Sądu Apelacyjnego wnioskodawczyni nie mogła dopełnić ciężącego na niej obowiązku w zakresie wykazania okoliczności kontynuowania nauki w szkole w rozumieniu art. 68 ust 1 ustawy, a tym samym żądanie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zwrotu przez ubezpieczoną pobranych świadczeń za sporny okres nie jest zasadne.

Uwzględniając wyżej przytoczone okoliczności faktyczne i rozważania prawne Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego na podstawie art. 386 §1 k.p.c. w związku z art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. stwierdzając, że K. W. nie ma obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 kwietnia 2013r. do 30 września 2013r.

Orzeczenie o kosztach postępowania apelacyjnego, obejmujące opłatę od apelacji i zwrot kosztów zastępstwa procesowego strony wygrywającej w instancji odwoławczej, uzasadnia art. 98 k.p.c. ustanawiający zasadę odpowiedzialności strony za wynik procesu w związku z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. z 2013r. poz.490 ze zm.).